

28.12.60

19.10.60

11.10.60

4.10.60

28.9.60

שישנה לדיד בן-גוריון ולמשה דיין. רמתו האינטלקטואלית הגבוהה הופכת אותו לפולמוסן חריף וחותר, אך לא לנואם המשלהב את היצרים. אין הוא דמוגוג היורד לרמתם של הטפשים, או המשתמש בהטוטים הזולים של מנהיג הרוחף אחר פופולריות. שום דבר בעברו לא הכשיר אותו לקראת התפקיד שמילא השנה כמוקד של התעוררות המונית. אילו נערך לפני חמש שנים משאל על השאלה: "מי מעשרת מנהיגי המדינה אחר פופולריות, או המשתמש בהטוטים הזולים של מנהיג הרוחף אחר פופולריות?" — קרוב להראי כי הרוב היה מצביע על לבון.

ואמנם, התפתחותו של לבון הובילה בכיוון שונה. את אופיו, רב הניגודים, ירש משני הוריו, בעלי האופי הנוגד. אביו, א.ר.ה., שמת לפני 25 שנה, בעת רחצה במקחה ירושלמי, היה חכם יהודי, נצר משפחת חסידים, שהוריש לבנו את היסוד האיראציוני, שהיהודים רגילים קראו "חזון", יחד עם יכולת אינטלקטואלית בלתי-רגילה. אמו, לאה-אלטה, שמתה בהיותו בן 14, היתה אשת עסקים מעשית, ניהלה את עסקי המשפחה והורישת לבנה הגיון חותר. הגיון קיצוני הכפוף לאמונה מיסטית, שאין מקורה בעולם ההגיוני — זהו עיקר אופיו של לבון.

תכונה אופיינית בולטת אחרת הינה אף היא פרי ילדותו. פנהס לבון הוא הצעיר בין המשנה אחים ואחיות, ילדי-הפלא המפונק של המשפחה משחר נעוריו. מכאן בטונו העצמי גרוב, הנראה לעתים כיהירות מרגיזה ביחסיהם, ושרכשה לו אויבים לא מעטים. כל דבר בפינחס, מרעץ לידתו ממש, היה בלתי-רגיל ויוצא-דופן. מכיון שנולד בכ"ט בתמוז (לפני 57 שנה וחודשיים), חלה ברית-המילה בעשרת הימים הראשונים של חודש אב, בהם אין יהודים אוכלים בשר, באבלם על חורבן בית-המקדש. אולם לפי המסורת, מותר להפר כלל זה בשעת ברית-המילה. הופעת האח הצעיר סיפקה למשפחת לוביאניקר כוחה סיבה רצויה לשחוט פרה שלמה ולאכלה בתיאבון.

ההתפעלות המשפחתית מן הנער המבריק לא היתה חסרת-יטו. פינהס הצעיר, שלמד אצל פריטים בעיירת מולדתו הגאליצאית, קופציניצה, נסע רק פעם בשנה לעיר-המחוז, טרנופול, כדי לעמוד בבחינות. הוא הצטיין בתפיסה מהירה, מצא די זמן כדי לעסוק בפעולות תנועת הנער השומר הצעיר.

הוא הצטיין פחות בקבלת מרות. כשנכנס ללימודים סדירים בגימנסיה הפולנית, לשם קבלת תעודת-בגרות, עבר על איסור מפורש, שבא למנוע את השימוש בכל לשון אחרת מלבד שפת-המדינה. משנתפס על-ידי המורה לספרות פולנית, כשהוא משוחח באידיש במסדרון, היה צפוי לו גירוש מייד. אולם המורה חס על תלמידו המצטיין, שזכה בתום השנה לתהילה מיוחדת, משנשנה חיבורו על ספרות פולין למשרד-החינוך כיצירת-מופת.

לפני כן קרה מקרה ששעה רושם עמוק במשפחה, ושהטביע את חותמו על אופיו של לבון לנצח. בשנת 1921 נערכו הבחירות לטייב, הכנסת הפולנית. עקב החרמת הבחירות על-ידי המיעוט האוקראיני הגדול, יכלו גם מפלגות יהודיות קטנות לקחת לייצוג בבית-הנבחרים. לעיר קופציניצה בא אחד התותחים הגדולים של פונעליציון משא, הסיעה הציונית השמאלנית. אנשי הפועלי-הצעיר, השמאלניים פחות, לא ידעו את מי להעמיד נגדו בחיכוח בבית-הכנסת. מתוסר ברירה בחרו בתלמיד בן ה-17. היה זה קרב של דויד וגוליית. אחרי שהמנהיג הקשיש חצב אש ולהבות, קם נגדו הנער, שנראה כפרחח בן 15, סתר לחלוטין את כל דבריו. הקהל פרץ בתרועת התלהבות, הוציא את הצעיר מבית-הכנסת על כתפיו.¹

מוות בחדר הסמוך

גמר הלימודים בגימנסיה החליט לבון להקדיש את כל מרצו למפלגתו, מפלגת הפועל הצעיר. "לשם מה צריך חבר קבוצה להיות מלומד?" שאל את אחיו ואחיותיו הבכורים. אולם מועצת האחים החליטה אחרת: פנהס חייב לבקר באוניברסיטה של לבוב, ללמוד משפטים. לצורך זה השאירה לו המשפחה, בעלותה ארצה, סכום הגון של כסף. החשבון: הסטודנט יהיה מן

¹ הבכור: זליג, מנהל חברת שיוכו הסתדרותית; צבי, מנהל חברת-שיוכו פרטית; האחיות שיינדל, הנשואה ברצות-הברית; האחיות חוה זיל, לשעבר מנהלת בן-שמן. ² מעניין כי אתו מיקרה עצמו קרה. עשרים שנה לפני כן, לצעיר דויד גרין (בן-גוריון) בעיירת מולדתו, פלונסק, בוויכוח עם קומוניסט בבית-הכנסת המקומי.

את לבון, זויף. פורסמו מסקנות ועדת-השבעה. בן-גוריון עורר שערוריה בממשלה והחרים את חג ההסתדרות. השמאל התלכד סביב לבון, ונערכו ישיבות-התיקו במרכז מפא"י. ● שלב ההתפוצצות (ינואר 1961). אלמוגי ערך את מסע פולחן-האישיות. ביום-השישי הגדול מלאה כל העתור נות (מלבד הארץ וזידוסט פוסט, שפעלו במשך כל השנה כסוכני נערי-החצר) במאמרים להגנת לבון. מרכז מפא"י התכנס בבניין מפעל הפיס, חזה בהופעתו הדרמטית של לבון באמצע נאום בן-גוריון ושמע את תשובתו הספוגי טאנית המהירה. החלה ההתקוממות המפוארת של אנשי הרוח.

● שלב ההכרעה (פברואר 1961). ראש-הממשלה הת' פטר. ביום "השבת השחורה" נכנע מרכז מפא"י לבן-גוריון ברוב קטנטן, בעוד מחוץ לבניין אוהל סוערת מהומה. הסטודנטים הפגינו בירושלים. לבון התפטר מתפקידו כמזכיר ההסתדרות.

● השלב המפלגתי (פברואר-אוגוסט 1961). המפלגות שירכו לחזור לממשלה לבן-גוריון. הנשיא התערב לטובת בן-גוריון. הכנסת החליטה להתפרק. שבת-ההנשק עם התחלת משפט אייכמן; פרשת בר; תעלומת השמועות הכוזבות על המעילות; שערוריית הנשק לאנגולה; מסע הבחירות של בן-גוריון בעולם; שיגור שביט 2; אישור מסקנות ועדת-השבעה בכנסת; מפלת מפא"י בבחירות.

● השלב הקואליציוני (אוגוסט 1961 והלאה). החלה מתגבשת חזית המפלגות להורדת מפא"י לדרגת מיעוט בממשלה; רעיון ממשלת-ניר ביצבץ ברקע. תוך כני מאבק-איתנים זה, קרו דברים רבים שלא גרמו לתוצאות מיידיות. הפרשה דמתה לקרחון, אשר רק חקיקו הקטן מזוקר מעל לפני המים, ואילו חלקו העיקרי חבוי. במשך השנה נשבר פולחן-האישיות של דויד בן-גוריון. מיצע נערי-החצר שלו אל השלטון הבלעדי במדינה נבלם, ואף הוסג אחרוה. נופץ הבסיס הרוחני של כת בן-גוריון — הילת-הקדושה, בה הוכתר עד כה כל דבר הנוגע ל"בשחון". ואילו פרטי עסקי-הביש זיעזעו לחלוטין את האמונה בעקרונות-היסוד של מדיניות-החזון הבן-גוריונית — שהמלומה בערבים היא בלתי-ימנעת, כי הערבים לבדם אשמים בקיום מצב-המלחמה, וכי השתל-בות ישראל כמעט היא הכרח-לא-יגונה.

דויד, גולית ופרה שחוטת

ד אריג שהפך לדגל של תשכ"א, עשוי מסיבין שלא נזעזעו לכך מראש. כי פנהס לבון אינו טיפוס של טריבון, מן הסוג המושך אליו אוטומטית התלהבות המונית, אף שיש בכוחו לעורר נאמנות והערכה בלב המשתתפים עמו פעולה מקרוב והעובדים במחיצתו, חסרה לו התכונה השחקנית העושה רושם על ההמון, תכונה

השאלה הגדולה של הפרשה: "מי נתן את ההוראה?" או "מדוע הודח לבון?"

קרוזון במים סוערים

פ רשת-לבון דומה לדראמה שבויימה ביד אמן. בפרספקטיבה של שנה, נדמה כאילו כל שלב ושלב ונגמון מראש, בידי וירטואוז. כי מן המגע הראשון ועד תום השנה, התקמה הפרשה בהגיון הפנימי של יצירה אמנותית מושלמת, כשדבר מביא לדבר וכל שאי מכין את השיא הבא אחריו. כך, יחד עם התנופות האגדה של בן-גוריון, "הטכסיסן הגאוני", נולדה במקומה האגדה של הטכסיסן הגאוני לבון.

א אם הפרשה, כמו רוב המאורעות הגדולים בחיי עם, לא תוכננה על-ידי איש, אישיה המרכזיים היו מונהגים, לא פחות מכפי שהיו מנהיגים. הגיון הדברים הכריח את בן-גוריון לעשות את המעשים שנראו, אפילו ברגע שעשה אותם, כמעשי-איתלת שלא ייאמנו. אותו הגיון דחף את לבון ואת ראשי המפלגות לעשות מעשים שנראו, בדיעבד, כביטוי של חוכמה עילאית.

למעשה היתה הפרשה פרי ידיהם של אנשים רבים, שפעלו בלי תיאום מודע, וכימעט בלי קשר זה עם זה. ככל שהתרחבה הפרשה, כך גרפה לתוכה חוגים חדשים של אנשים, עד שהקיפה, לבסוף, מיליון בוחרים. האדר מונהג של מעשי הרבים, כשכל אחד מהם פועל על דעת עצמו, היא המוכיחה שהיה זה תהליך לאומי עמוק. תהליך זה קבע מה היה חשוב — ומה לא. הוא שהטביע חותם של חשיבות על מאמר אחד של שלמה גרונונסקי בדבר — בעוד שמאמריו של נתן אלתרמן, באותו עמוד של העתון נפטרו במשיכת-כתף רחמנית. הוא שהפך התקלות כימעטי-מיקרית של קומץ צעירים לפני בניין אוהל, ביום ההדחה, למאורע לאומי. הוא שהמריץ את הדתיים-לא מיים להתחיל, בניגוד לאינטרס שלהם שלא להצטרף לבדם לממשלת בן-גוריון למחרת ההדחה. ההגיון הפנימי של התהליך קבע לו את שלביו השונים, שדמו למעגלים של ספיראלה עולה. העיקריים שבהם:

● שלב ההתעוררות (ספטמבר-במבר, 1960). בהדרגה נודעו העובדות העיקריות של הקונצ'ינה להדחת לבון ב-1955. החילה נראה כאילו באה היוזמה בשעתו מצד כמה קצינים, אך בזה אחר זה נגרפו לתוך הפרשה (בעיקר ביוזמת העולם הזה) שמעון פרס, משה דיין ודויד בן-גוריון. נודע דו"ח ועדת כוהן על עדויות-השקר. ועדת החקירה-בבית-החלה בחקירתה. נתגלה קיומו של "יוניטד פרס", מנגנון סוכני-הפירסום של פרס ושות' בעתונים השונים. הסיום: ניתוק-המגע הזמני, עם מינוי ועדת שבעת-השרים.

● שלב הממשלה (דצמבר 1960—ינואר 1961). שליחת היועץ המשפטי לפארס העלתה כי המיסמך, שהרשיע

מול בני השוטרים. הכגנת הסטודנטים לפני בנין "אוהל", ב"שבת השחורה"